

Šta možemo naučiti od Elinor Ostrom

Article by Adam Ostolski

October 14, 2021

Rad političke ekonomistkinje Elinor Ostrom, inspiracija za zelene teorije, posvećen je promišljanju mogućnosti za demokratsko upravljanje resursima i institucijama. Analizirajući primere iz stvarnog života koji predstavljaju alternativu državnoj kontroli i organizaciji putem tržišta, ona nas podstiče da proširimo razumevanje pojma demokratije.

Ukoliko želimo da izbegnemo katastrofalne posledice klimatskih promena, ko bi trebalo da odreaguje prvi: vlade, korporacije, ili pojedinačni potrošači? Ima li smisla nastaviti sa smanjivanjem emisija štetnih gasova ukoliko se drugi takođe ne ubrzaju? Kako na najbolji način podstaći zdravu razmenu informacija kada se nazire toliko velikih pretnji, od lažnih vesti i medijskog neprofesionalizma, do državne i korporacijske cenzure i pretnji za privatnost koje proizvodi nadzorni kapitalizam. Kako ujediniti Evropu? Da li dati veće nadležnosti federalnim jedinicama ili biti fleksibilniji i prihvatiti više mogućnosti za povlačenje, bilo ono shvaćeno kao neophodno zlo ili neželjeni blagoslov? U pokušaju da se suočimo sa ovakvim pitanjima, koja predstavljaju okosnicu političkog konflikta današnjice, mnogo toga da se naučiti od Elinor Ostrom (1933-2012).

Američka teoretičarka 2009. godine postala je prva žena koja je nagrđena Nobelovom memorijalnom nagradom u polju ekonomskih nauka koju je dobila za „analizu ekonomskog upravljanja, naročito zajedničkim dobrima“. Zajedno sa suprugom, Vinsentom Ostromom koji predstavlja jednu od centralnih figuranovog institucionalizma, Elinor je sebe doživljavala kao „političku ekonomistkinju“. Derek Vol (Derek Wall), autor koji je doprineo njenom profilisanju kao zelene teoretičarke, u delu naslovljenom *Pravilnik Elinor Ostrom za radikalne*, ističe da se politička ekonomija koju je Elinor Ostrom praktikovala razlikuje od uobičajenog shvatanja ovog pojma. Umesto da se bavi ekonomski rastom, monetarnom politikom, ili javnim budžetom, ona se fokusirala na način na koji su Švajcarski pastiri štitili ispaše, ili načinom na koji su seljaci nastanjeni na obalama Turske rešavali sukobe oko ribolova. (Ne radi se o obimu – Ostrom se takođe interesovala za globalna zajednička dobra, kao što su klima ili Internet).

Our latest edition: Democracy Ever After? Perspectives on Power and Representation is out now.

It is available to read online & order straight to your door.

[READ & Order](#)

Specifičnost učenja Elinor Ostrom predstavlja beskompromisni empirizam. Tvrdila je da ono što se pokazalo tačnim u praksi ne treba da bude odbačeno u teoriji. U vreme kada je

počela da istražuje zajednička dobra, opšte mišljenje je bilo da su zajednička dobra osuđena na neuspeh. Ljudi su po svojoj prirodi egoistični, vođeni sopstvenim interesom čak i na štetu drugih. Ukoliko ne postoji pretnja kaznom, sigurno će varati. Kako bi se obezbedila saglasnost potrebno je da postoji strah od kazne (državna kontrola) ili obećanje materijalne dobiti (tržišni podsticaj). Pa ipak, kao što je Ostrom uočila, postojao je veliki broj slučajeva gde su zajednička dobra funkcionisala i opstajala dug niz godina. Kako je to bilo moguće?

Istražujući desetine zajednica formiranih oko različitih zajedničkih dobara, Ostrom je utvrdila skup od osam (privremenih) pravila koja su ustanovljena u većini slučajeva uspešnih zajedničkih dobara, i njihovo odsustvo u slučajevima koji su bili neuspešni. Ljudi zaista jesu egoistični, ali su takođe u stanju da komuniciraju, pregovaraju, da grade poverenje – i što je najvažnije, da uče iz sopstvenih grešaka. Zajednička dobra mogu da budu predmet „društvenih dilema“, ali nisu osuđena na njih. Zanemarivanje opasnosti „besplatne vožnje“ prilikom kreiranja politika ili institucija bi predstavljalo kratkovidost, ali zanemarivanje mogućnosti za saradnju dugoročno gledano bi moglo da bude katastrofalnije. Nekoliko decenija reformi zasnovanih na pojednostavljenom shvatanju o ljudima kao „racionalnim akterima“ koji mare isključivo za sopstveni interes, ostavilo nam je institucije koje su sve osim racionalne.

Klimatske promene, budućnost Evrope i digitalni svet predstavljaju nekoliko centralnih tema za zelene politike danas. Kako po pitanju posledica, tako i u pogledu njihove dinamike, one predstavljaju nedoumice za demokratiju i o demokratiji. Pristup Elinor Ostrom mogao bi da bude naročito koristan u promišljanju načina za njihovo rešavanje, i to kolektivno.

U oblasti klimatskih politika, Ostrom je ponudila policentrični pristup. Policentrizam je model društva čija koherentnost ne zavisi od jedinstva moći. Postoji mnoštvo „jedinica“ koje su autonomne, ali koje uzimaju druge u obzir, i sa kojima su povezane kroz odnose saradnje, takmičenja, sukoba i rešavanja sukoba. Uporedimo li ga sa njegovom suprotnošću, monocentričnim hijerarhijskim sistemom, policentrični sistemi mogli bi da se učine „haotičnim“. Ipak, prema Ostrom, takve haotične strukture više odgovaraju javnim službama, demokratskom pravnom poretku, i proizvodnji naučnog znanja.

Kakav je doprinos ovog pristupa za kreiranje klimatskih politika? Suočavanje sa klimatskom krizom nije ili-ili situacija: ili vlade ili pojedinci, ili korporacije ili potrošači, ili globalni dogovor ili sejanje eksperimenata na urbanom nivou. Globalna rešenja zahtevaju oslonac u promenama lokalnih politika i ponašanja pojedinaca, dok svaka promena na lokalnom ili nacionalnom nivou mora biti oličena u globalnoj saradnji kako bi se sprečilo „curenje“.

Istraživanje primera uspešnih zajedničkih dobara navelo je Ostrom na bitan zaključak: da fokus ne treba da bude natroškovima nego na zajedničkim benefitima koje sa sobom nosi promena na bilo kom nivou. Za domaćinstvo, postajanje održivijim može da znači niže račune za grejanje, čistiji zrak i zdravije ljude; za nacionalnu državu, manju zavisnost od uvoza energije i podsticaj za inovacije; za Evropsku Uniju, priliku da ponovo osmisli politiku regionalne kohezije i dalje integracije između zemalja članica. Uprkos smetnjama, kolateralna dobit koja iz toga proizilazi čini srž klimatskih politika koje su izvodive – i demokratičnije. U suprotnom, klimatska tranzicija bila bi prosto zasnovana na proceni troškova, a neaktivnost „slobodnih strelaca“ bi mogla da osujeti svaki podsticaj za promenu.

Policentrični sistemi su takođe fleksibilniji i samim tim sposobniji da se prilagode promenjivim okolnostima. Oni predstavljaju okosnicu američkog federalizma. Iako, dizajniranje održivih institucija u većoj meri podrazumeva prilagođavanje kontekstu nego imitaciju modela koji su se pokazali uspešnima na drugom mestu, na šta je sama Ostrom uporno upozoravala, ideja policentrizma može nam pomoći da osvetlimo – i više cenimo – Evropsko iskustvo integracije.

*Nekada viđen kao kamen temeljac demokratije
u umreženom svetu, internet se danas češće
doživljava kao pretnja koja ugrožava
demokratski proces.*

Pristup koji je razvila Ostrom primenjiv je na znanje i informacije, što danas predstavlja centralni izazov za demokratije. Zaključci su manje jasni nego u slučaju klimatskih politika, ali analitički okviri razvijeni kako bi prirodna zajednička i policentrične sisteme učinili smislenim predstavljaju osveženje. U koautorskom tekstu napisanom sa Šarlot Hes (Charlotte Hess), Ostrom ističe da je znanje kao zajedničko dobro izloženo istim opasnostima kao prirodna zajednička dobra: komodifikacija i ograđivanje, zagađenje i degradacija, kao i neodrživost. Štaviše, ono je osetljivo na ono što su autorke nazvale „tragedijom anti-komonsa“, breme prekomernih prava intelektualne svojine. Počevši od devedesetih godina, diskurs o internetu značajno se promenio. Nekada viđen kao kamen temeljac demokratije u umreženom svetu, internet se danas češće doživljava kao pretnja koja ugrožava demokratski proces. Za Ostrom međutim digitalna zajednička dobra mogla bi da budu alternativa monocentričnim hijerarhijama (onome što se danas naziva nadzorni kapitalizam). Digitalna zajednička dobra potrebno je dobro osmisliti i zaštititi, s velikom pažnjom za detalje. Ne postoje gotova rešenja. Ipak, jedna pretpostavka se čini očiglednom: bolje ustanoviti funkcionalan sistem za rešavanje konflikata, nego težiti rešavanju svih konflikata kroz identičan set pravila.

Za Ostrom, zajednička dobra nisu srebrni metak. U pojedinim slučajevima, država ili tržište zaista mogu da budu svrsishodnije rešenje. Štaviše, ishod zajednički dobara može biti dobar ili loš, održiv ili neodrživ. Međutim, svi mi koji verujemo da obnova demokratije počinje sa načinom na koji organizujemo radnu i ekonomsku aktivnost, u njenim istraživanjima naći ćemo stvari mnogo vrednije od pokretačkih priča. Naći ćemo skup alata koji će nam omogućiti da razumemo kako zajednička dobra mogu da funkcionišu i zbog čega ponekad ne uspevaju.

Adam Ostolski is a sociologist, columnist, and activist. He works at the University of Warsaw and is a member of *Krytyka Polityczna*. He was co-editor-in-chief of the *Zielone Wiadomości* from 2009 to 2013 and co-chair of the Polish Green Party from 2013 to 2016.

GREEN EUROPEAN JOURNAL

Published October 17, 2022

Article in Serbian

Translation available in English

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/sta-mozemo-nauciti-od-elinor-ostrom/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.